

Vedharkrankar i Norrland

ROGER MUGERWA PETTERSSON

Vedharkrankar kallas några stora och iögonfallande tipulider i underfamiljen Ctenophorinae. Benämningen omfattar nio svenska arter, vilka i fullbildat stadium som regel kan artbestämmas utifrån ett fotografi. Det finns också en mycket bra bestämningsnyckel tillgänglig på internet (Oosterbroek m fl 2006) som gör att imago av snarlika arter kan identifieras. Fyra arter har ett utbredningsområde som omfattar stora delar av Sverige, två arter av vedharkrankar är bara kända från södra Sverige och tre arter är främst rapporterade från Norrland. Dessa tre arter är rödlistade med ett fåtal rapporter från faunistiska provinser i norra Sverige och är de vedharkrankar som behandlas här (Tab. 1).

Gulprickig

Gulprickig vedharkrank (*Ctenophora guttata*) är känd från lövträdsrika områden i Dalarna där larverna förmodligen utvecklas i ved eller hålträd av asp och björk (ArtDatabanken 2017a). Det finns fyra inrapporterade fynd 2012–2017 från Västerbotten och Lycksele lappmark, som är från

de tre högst klassade lövvärdetrakterna i Västerbottens län (Garpebring 2010). Två exemplar i fönsterfällor inom Vindelns lövvärdetrakt, tre individer insamlade mha eklektorfälla på ihålig asp i Tjäderbergets lövvärdetrakt och ett fotografi av en hona på björk i Lycksele lövvärdetrakt. Artens kända förekomster i Sverige sammanfaller med lövvärdetrakter i Dalarna och Västerbotten (Fig. 1) och den vuxna insekten är karakteristisk med parvisa gulvita fläckar på bakkroppen (Fig. 2).

Gulfläckig

Gulfläckig vedharkrank (*Ctenophora nigriceps*) har hittats i fyra individ i Norrland. Två äldre fynd i form av en hona från subalpin zon i Jämtland 1935 (Tjeder 1949) och en hane vid Haparanda 1966 (Mannheims 1967). Enligt ArtDatabanken (2017b) har arten ett otillräckligt faktaunderlag pga avsaknad av sentida fynd och är rödlistad som kunskapsbrist (DD) i Sverige. Sentida fynd finns från 2008 i form av en hane vardera från en fönsterfälla på Muddus brandfält och en trädfönsterfälla på

Tabell 1. Faunistiska provinsfynd, antal rapporterade fynd i Artportalen och kategori för rödlistade arter av vedharkrankar påträffade i Norrland. NT – nära hotad, DD – kunskapsbrist. Antal rapporterade fynd hämtade från Artportalen 2017-12-01.

Vedharkrank	Provinser	Artportalen	Kategori
<i>Ctenophora guttata</i>	Dr, Vb, Nb, Ly	14	NT
<i>Ctenophora nigriceps</i>	Jä, Nb, Lu, To	2	DD
<i>Ctenophora pectinicornis</i>	Sk-Me	248	
<i>Dictenidia bimaculata</i>	Sk-Ly	259	
<i>Phoroctenia vittata</i>	Vb, Ly, Lu	1	NT
<i>Tanyptera atrata</i>	Sk-To	280	
<i>Tanyptera nigricornis</i>	Sk-To	30	

märgborretall i Lainio sandtallskog (Fig. 3), men det behövs säkert fler rapporterade fynd innan artens status kan bedömas i Sverige. Förutom tallskogar i norra Sverige så har en hona av arten påträffats i en barrdominerad skog med riklig förekomst av död ved vid Lieksa i östra Finland (Salmela 2012). Enligt Salmela (2012) är gulfläckig vedharkrank bara känd från Finland, Sverige och Slovakien, och är den mest okända och sällsynta av våra fennoskandiska vedharkrankar.

Arten har två underarter *C. nigriceps nigriceps* och *C. nigriceps miyamotoi*, varav den senare är funnen vid Moskva och österut i Sibirien till Japan. Larven är okänd, men antas utvecklas i död ved av lövträd som

Figur 1. Fynd av gulprickig vedharkrank (*Ctenophora guttata*) i Sverige 1931-2017. Karta från Artportalen 2017-12-01.

björk (ArtDatabanken 2017b). Ett antagande som dock inte får stöd av sentida fynd i barrdominerad skog i Finland och Sverige. Vedharkrankar som *Tanyptera atrata* har hittats i tallsandskog som domineras av död tallved och fynden i Muddus och i Lainio tallsandskog 2008 tyder på att gulfläckig vedharkrank kan ha sin larvveckling i barrträd. Sentida fynd av arten i Finland och Sverige visar att gulfläckig vedharkrank bör eftersökas i äldre barrskogar med riklig förekomst av död ved.

Svartstrimmad

Svartstrimmad vedharkrank (*Phoroctenia vittata*) är i Sverige känd från Västerbotten, Lycksele och Lule lappmark (ArtDatabanken 2017c). I Artportalen finns bara ett fynd från Västerbotten från en fönsterfälla utplacerad av Anders Nilsson och Henrik Sporrang i Gransjöbäckens naturreservat 1992. Gransjöbäcken är ett naturreservat i Vindelns lövvärdetrakt med riklig förekomst av asp, björk och sälg där det i slutningen finns rikligt av död ved av både asp och

Figur 2. Hane (över) och hona (under) av gulprickig vedharkrank (*Ctenophora guttata*) från Tjäderbergets mångfaldspark 2017. Foto: förf.

björk. Äldre fynd av svartstrimmad vedharkrank från Lycksele och Lule lappmark (Messure 1990) saknar rapporter i Artportalen.

Enligt ArtDatabanken (2017c) är larven av svartstrimmad vedharkrank känd från björkved, främst från basala delar av stam och rötter av död björk. De flesta fynd av den vuxna insekten är från juni månad och svartstrimmad vedharkrank tillhör ett eget släkte av vedharkrankar där hanen är karakteristisk med utskott på antennerna som är av likartad längd som antennernas segment (Fig. 4). Arten är känd från sex faunistiska provinser i mellersta och norra Finland (Salmela 2012) och bör eftersökas på lokaler med döende grov björk i Norrland.

Citerad litteratur

ArtDatabanken 2017a: Artfakta gulprickig vedharkrank (*Ctenophora guttata*). <https://artfakta.artdatabanken.se/taxon/102023> (hämtad 2017-12-01).

ArtDatabanken 2017b: Artfakta gulfläckig vedharkrank (*Ctenophora nigriceps*). <https://artfakta.artdatabanken.se/taxon/102024> (hämtad 2017-12-01).

ArtDatabanken 2017c: Artfakta svartstrimmad vedharkrank (*Phoroctenia vittata*). <https://artfakta.artdatabanken.se/taxon/102025> (hämtad 2017-12-01).

Garpebring, A. 2010: Skötsel förslag för löv-naturvården i Tjäderbergen i Lycksele och Vindelns kommun. Länsstyrelsen Västerbotten.

Figur 4. Hane av svartstrimmad vedharkrank (*Phoroctenia vittata*) från Pudasjärvi i Finland. Foto J. Salmela. Hämtad från Salmela (2017).

Mannheims, B. 1967: Eine für Europa neue Ctenophora Art (Diptera, Tipulidae). *Bonner Zoologische Beiträge* 18: 199-206.

Oosterbroek, P., Bygebjerg, R. & Munk, T. 2006: The West Palearctic species of Ctenophorinae (Diptera: Tipulidae): key, distribution and references. *Entomologische Berichten* 66 (5): 138-149.

Salmela, J. 2012: Annotated list of Finnish crane flies (Diptera: Tipulidae, Limoniidae, Pediciidae, Cylindrotomidae). *Ent. Fennica* 22: 219-242.

Salmela, J. 2017: Crane flies of Finland. Crane fly photos. <https://sites.google.com/site/cranflies-offinland/> (hämtad 2017-12-01).

Tjeder, B. 1949: Description of a new species of *Nephrotoma* from Sweden (Dipt. Tipulidae). *Opusc. Ent.* 14: 110.

Författarens adress:

Roger Mugerwa Pettersson
Laxbacken 25, 91583 Robertsfors
E-post: Roger.B.Pettersson@slu.se

Figur 3. Hane av gulfläckig vedharkrank (*Ctenophora nigriceps*) från Lainio sandtallskog (vänster) och Muddus brandfält (höger) 2008. Foto: förf.